

INGLIZ VA NEMIS TILI GRAMMATIKASINING O'XSHASH VA FARQLI TOMONLARI

Azizova Ma'suma Salimovna

Qo'qon davlat universiteti qoshidagi akademik litsey ingliz tili o'qituvchisi

Saloxitdinova Noila Muxtarovna

Qo'qon davlat universiteti qoshidagi akademik litsey nemis tili o'qituvchisi

Anotatsiya: Bu maqolada ingliz va nemis tillari grammatikasining o'xshash va farqli tomonlarini tahlil qiladi. Maqola umumiy ma'no, ingliz tili va nemis tili grammatikasi haqida umumiy tushunchava ularning farqli va o'xshash tomonlaridan iborat. Har ikki til German tillar oilasiga mansub bo'lib, u la rn in g ba'zi grammatik xususiyatlari o'zaro uyg'unlikda rivojlangan. Maqolada otlarning birlik va ko'plik shakllari, fe'llarning zamonlari, yordamchi fe'llar va umumiy so'z o'xshashliklari haqida so'z yuritiladi. Nemis tilidagi jinsli artikllar, holatlar tizimi va murakkab so'z tartibi kabi ingliz tilida mavjud bo'lmagan grammatik jihatlar ham yoritib beriladi.

Kalit so'zlar: grammatika, til, o'xshash tomonlar, qoida, farq, zamon, so'zlar, artikl.

Kirish. Barchamizga ma'lumki, bugungi globallashuv davrida chet tillarini o'rganish nafaqat ilm-fan, texnologiya va ishbilarmonliksohalarida, balki madaniy aloqalarni rivojlantirishda ham muhim ahamiyat kasb etmoqda. Xususan, ingliz va nemis tillari dunyo miqyosida keng tarqalgan bo'lib, ular ko'plab mamlakatlarda rasmiy yoki asosiy aloqa vositasi sifatida foydalaniladi. Har ikki til German tillar oilasiga mansub bo'lgani sababli, ularning grammatik tuzilishida o'xshashliklar mavjud bo'lsa-da, rivojlanish yo'nalishlari va tuzilma jihatidan sezilarli farqlar ham mavjud. Ingliz tili soddaligi bilan mashhur bo'lsa, nemis tili murakkab grammatik qoidalari bilan ajralib turadi. Shunga qaramay, ushbu ikki tilni solishtirib o'rganish o'quvchilarga har bir tilning o'ziga xos xususiyatlarini yaxshiroq tushunish imkonini beradi. Ushbu maqolada ingliz va nemis tillari grammatikasining o'xshash hamda farqli tomonlari tahlil qilinib, ularning o'zaro bog'liqligi va tafovutlari yoritiladi. Bu esa til o'rganuvchilarning bilim doirasini kengaytirishga xizmat qiladi.

Asosiy qism: Ingliz va nemis tillari German tillar oilasiga mansub bo'lib, ularning grammatikasi tarixiy jihatdan umumiy ildizga ega. Shu sababli, ayrim grammatik qoidalar va tuzilmalarda o'xshashliklar mavjud. Biroq, har ikkala til ham o'z rivojlanish yo'liga ega bo'lganligi sababli, grammatik tuzilmalarda ancha farqlar ham shakllangan. Quyida bu o'xshashliklar va farqlarning asosiy jihatlari batafsil ko'rib chiqiladi.

Birinchi navbatda, har ikki tilda fe'llar zamonlarga ega. Masalan, ingliz tilida uchta asosiy zamon mavjud: hozirgi zamon (Present), o'tgan zamon (Past), va kelasi zamon (Future). Nemis tilida esa zamonlar biroz murakkabroq: Präsens (hozirgi zamon), Präteritum (o'tgan zamon), Perfekt (tugallangan o'tgan zamon), Plusquamperfekt (oldingi o'tgan zamon), va Futur I hamda Futur II (kelasi zamon shakllari). Ingliz tilida zamonlar yordamchi fe'llar yordamida ifodalanadi (masalan: "I have eaten", "I will go"), nemis tilida esa bu struktura "Ich habe gegessen", "Ich werde gehen" kabi quriladi. Bu o'xshashliklar, ayniqsa Perfekt zamonida, o'rganuvchiga qulaylik yaratadi. Shuningdek, har ikki tilda otlar birlik va ko'plik shakliga ega. Ingliz tilida "book –books", nemis tilida esa "Buch –Bücher". Ko'plik shakli har doim -s qo'shimchasi bilan ifodalanmasa-da, ikkala tilda ham bu grammatik kategoriya mavjud. Shuningdek, ayrim so'zlarning leksik o'xshashligi ham kuzatiladi, masalan: "mother –Mutter", "house –Haus", "milk –Milch".

Bu o'xshashliklar til o'rganuvchilar uchun qulaylik yaratadi. Biroq, nemis tilining grammatikasi ingliz tilinikiga qaraganda ancha murakkab. Birinchi katta farq — artikllar tizimidir. Ingliz tilida bit ta aniq artikl ("the") va ikki noaniq artikl ("a/an") mavjud. Nemis tilida esa otlarning jinsiga va holatiga qarab artikllar o'zgaradi: "der" (er jins), "die" (ayol jins), "das" (o'rta jins). Bundan tashqari, har bir artikl otning gapdagi holatiga (Nominativ, Akkusativ, Dativ, Genitiv) qarab o'zgaradi. Masalan, "der Mann" (erkak) so'zi Akkusativda "den Mann" shaklini oladi, Dativda esa "dem Mann" bo'ladi. Ingliz tilida bunday holat o'zgarishlari deyarli yo'q. Keyingi muhim farq — gap qurilishi va so'z tartibidir. Ingliz tilida odatiy so'z tartibi Subyekt–Fe'l–Obyekt (SVO) bo'lsa, nemis tilida bu tartib juda ko'p omillarga bog'liq. Masalan, oddiy gapda fe'l ikkinchi o'rinda keladi: "Ich lese ein Buch" (Men kitob o'qiyapman). Ammo bog'lovchi gaplarda (qo'shma gaplar) asosiy fe'l ko'pincha gap oxiriga siljiydi:

"Ich weiß, dass du ein Buch liest" (Men bilaman, sen kitob o'qiyotganingni). Shuningdek, savol gaplarda ham fe'l bosh o'ringa chiqadi: "Hast du das Buch gelesen?" (Kitobni o'qidingmi?). Bu esa o'rganish jarayonida qiyinchilik tug'dirishi mumkin. Fe'llarning o'zgarishi ham farq qiladi. Ingliz tilida faqat uchinchi shaxs birlikda (-s qo'shimchasi bilan) o'zgarish mavjud: "He plays". Nemis tilida esa har bir shaxs uchun alohida fe'l qo'shimchalari mavjud: "ich spiele, du spielst, er spielt, wir spielen, ihr spielt, sie spielen". Bu esa o'quvchidan fe'l shakllarini yod olishni talab qiladi. Yana bir farq — olmos h lar va ularning egalik shakllaridir. Har ikki tilda zamirlar mavjud bo'lsa-da, nemis tilida ularning holatga qarab o'zgarishi kerak bo'ladi: "ich –mich –mir", "du –d ich –dir". Ingliz tilida esa bu holatlar sonjihatdan

kamroq: “I –me –my –mine”. Bundan tashqari, nemis tilida soʻz birikmalari koʻpincha bitta uzun soʻz shaklida yoziladi. Masalan: “Krankenhausversicherung” (kasalxona sugʻurtasi). Ingliz tilida esa bunday soʻzlar alohida-alohida yoziladi: “hospital insurance”. Shu jihatlarning til oʻrganuvchiga grammatikani oʻrganishda turlicha yondashuvni talab qiladi. Ingliz tili soddaligi va minimal grammatik talablari bilan ajralib tursa, nemis tili aniq va qatʼiy grammatik tizimi bilan tanilgan. Har ikkala tilning oʻziga xos afzalliklari va qiyinchiliklari mavjud boʻlib, ularni solishtirish til oʻrganish strategiyasini toʻgʻri tanlashga yordam beradi.

Xulosa. Ingliz va nemis tillari umumiy kelib chiqishga ega boʻlgan German tillar oilasiga mansub boʻlsa-da, grammatik jihatdan ular orasida sezilarli oʻxshashliklar ham, farqlar ham mavjud. Har ikki tilda feʼllarning zamon shakllari, yordamchi feʼllarning mavjudligi, birlik-koʻplik shakllari va ayrim soʻzlarning oʻxshashligi til oʻrganuvchilar uchun qulaylik yaratadi. Ayniqsa, Perfekt zamoni, koʻplik shakllari va baʼzi zamirlarning bir-biriga yaqinligi oʻrganish jarayonini osonlashtiradi. Biroq, nemis tili grammatikasi murakkabroq tuzilgan boʻlib, otlarning jinsga boʻlinishi, artikllarning holatga koʻra oʻzgarishi, soʻz tartibining qatʼiy qoidalarga boʻysunishi va feʼllarning shaxsga qarab oʻzgarishi bu tilni oʻrganishda alohida eʼtibor talab etadi. Ingliz tili esa soddaligi, qatʼiy holat tizimining yoʻqligi, artikllar va feʼl shakllarining cheklanganligi bilan ajralib turadi. Til oʻrganayotgan shaxs uchun ushbu ikki tilni solishtirib oʻrganish nafaqat bilimni mustahkamlaydi, balki har bir tilning oʻziga xos xususiyatlarini tushunishga va ulardan samarali foydalanishga yordam beradi. Xulosa qilib aytganda, ingliz va nemis tillari oʻrtasidagi grammatik oʻxshashliklar ularni birgalikda oʻrganishga ragʻbatlantirsa, farqlari esa tahliliy fikrlashni rivojlantiradi. Shu bois, bu tillarni solishtirib oʻrganish tilshunoslikda muhim metodik usul boʻlib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Chomsky, N. (1965). Aspects of the Theory of Syntax. MIT Press.
2. Comrie, B. (1989). Language Universals and Linguistic Typology. University of Chicago Press.
3. Ellis, R. (1994). The Study of Second Language Acquisition. Oxford University Press.
4. Greenberg, J. H. (1963). Universals of Language. MIT Press.
5. Helbig, G., & Buscha, J. (2001). Deutsche Grammatik. Langenscheidt.
7. Jespersen, O. (1909). A Modern English Grammar. Heidelberg.